
Začarani krog slovenske tranzicije

Jernej Letnar Čerňič

Slovenska družba več kot trideset let po prvih demokratičnih volitvah in nastanku samostojne in neodvisne države in z njo povezane države danes še vedno trpi za lovskami tranzicije. Medsebojna povezanost in prepletenost politike, gospodarstva, medijev, kulture, znanosti, izobraževanja in športa je ne le v zadnjih tridesetih letih v dobršni meri ohromilo ustvarjalnost v slovenski družbi, od gospodarstva do znanosti in izobraževanja, temveč jo še vedno omejuje v današnjem času. Medsebojna simbioza, povezanost in prepletenost tranzicijskih elit je v zadnjih letih ustvarila sovjetizacijo na vseh področjih družbenega življenja, ki jo obvladujejo poklicane tranzicijske elite, ki samovoljno razlagajo javni interes, tako da varujejo njihove zasebne interese. Rado Pezdir je v svoji monografiji natančno opisal, kako so elite v prejšnjem režimu vzpostavile »vzporedni mehanizem globoke države«, ki še vedno obvladuje slovensko družbo.¹ Tranzicijske elite so se s pomočjo posameznikov in omrežij lahko okoristile javnih financ, saj so s svojo močjo ugasnile vse institucije demokratične in pravne države.² Ne le, da so jih ugasnile, temveč so jih prevzele od znotraj, si jih podredile in jih še vedno obvladujejo.³ Zato ni presenetljivo, da so kazenski pregoni najhujših zlorab izostali oziroma so se neuspešno končali. Tranzicijske elite ne vključujejo le starejših generacij, temveč tudi mlajše generacije, ki so iz zibelke vstopile v tranzicijske privilegije. Institucije pravne in demokratične države so bile in so še vedno le lupina, ki skrivajo okoriščanje slovenskih javnih financ in bogatenje tranzicijskih elit.⁴ Zato ni presenečenje, da je slovenska država le v dobrih tridesetih letih po uvedbi

¹ Pezdir, 2021.

² Avbelj, Letnar Čerňič, Justinek, 2020.

³ Pezdir, 2021, str. 27.

⁴ Avbelj, Letnar Čerňič, Justinek, 2020.

tržnega gospodarstva dosegla podobno raven premoženjske neenakosti, kot jo poznamo iz več kot stoletnih ustavnih demokracij na severu Evrope. Hkrati je varstvo človekovih pravic še vedno parcialno, selektivno in pristransko.⁵

Medsebojna prepletenost tranzicijskih elit in politike, gospodarstva, medijev, kulture, znanosti, izobraževanje in športa ter gospodarstva je povzročila tako škodo v višini bruto družbenega proizvoda slovenske države kot tudi v delovanju institucij slovenske države. Zaradi vseprisotne globoke države se v slovenski družbi živi slabše in zato slovenska države še vedno ni uvrščena med dvajset najbolj razvitih držav po indeksu človekovega razvoja Organizacije združenih narodov. Tranzicijske sile so v času nedemokratskega režima in kasneje ter še danes želele prikriti obstoj globokih omrežij, njihov zlorab, kraj in sistematičnih kršitev človekovih pravic.⁶ Kljub močnim poskusom za utišanje so številni raziskovalci po demokratizaciji počasi, a vztrajno začeli odkrivati zlorabe tranzicijskih elit preko njihovih globokih omrežij. Obstoj globoke države, njenih omrežij in tranzicijskih elit je danes tako zgodovinsko dejstvo kot tudi znaličnost aktualne slovenske družbe.

V takšnem danem stanju je vsakršno tekmovanje na različnih področjih družbenega življenja nepošteno in diskriminatorno, saj so tranzicijske elite in njihova mentaliteta vzpostavile pogoje, ki onemogočajo meritorno delovanje v vseh družbenih segmentih, ki so neposredno ali posredno povezani z delovanjem slovenske države. V zadnjih tridesetih letih so na različnih področjih življenja sicer nastali različni otoki svobodomiselnih ljudi. A ti otoki so praviloma osamljeni in predmet neprestanih, sistematičnih in vseplošnih napadov s strani tranzicijskih elit zaraščenih v institucijah slovenske javne in državne uprave, ki pod pretvezo birokracije obračunavajo z drugače mislečimi na številnih področjih družbenega življenja. Sanje običajnih ljudi o življenju v državi z močnimi institucijami, vladavino prava in visoko blaginjo so se po treh desetletjih razblinile.⁷ Tranzicijske elite so si skoraj povsem podredile sodno vejo oblasti in večino izmed državnih nadzorstvenih institucij. Upravljanje javnih zadev na podlagi vladavine prava so v sodobni slovenski družbi še vedno oddaljene sanje. Presenetljivo

⁵ Letnar Čeranič, 2018.

⁶ Puhar, 2021.

⁷ Ypi, 2021.

je, da celo nekatere državne nadzorstvene institucije odločajo le s pomočjo prava. Vladavino prava prepogosto nadomešča vladanje s pomočjo prava, ki jo starejše generacije dobro poznajo iz nedemokratskih režimov. Vladanje s pomočjo prava le opravičuje samovoljne odločitve na podlagi moči posameznikov in omrežij v državni oblasti. Takšno vladanje dobro poznamo iz avtorskih režimov. V zrelih ustavnih demokracijah seveda ni prostora za vladanje s pomočjo prava, saj temeljijo na podlagi vladavine prava, ki omejuje moč posameznikov in omrežij v državnih oblasti.

Tranzicijske elite iz globoke države si ne želijo reform in upravljanja z državo na podlagi vladavine prava, saj čudovito uspevajo v neenakih, samovoljnih in pristranskih razmerah, kjer enaka pravila igre ne veljajo za vse. Namesto, da bi si prizadevali, da se slovenska država po razvitosti in blaginji uvrsti med dvajset najbolj razvitih držav, si tranzicijske elite želijo ohraniti svoje privilegije, tudi če je potrebno obnoviti zlorabe nedemokratskega sistema. To pa zagotovo ni dobra popotnica za sedanost in prihodnost življenja in delovanja v slovenski državi.

LITERATURA IN VIRI

Samostojne publikacije

- Avbelj, M., Letnar Čerňič, J., Justinek, G. (2020). *The Impact of European Institutions on the Rule of Law and Democracy: Slovenia and Beyond*. Oxford: Bloomsbury.
- Letnar Čerňič, J. (2018). *Slovenija na razpotju: geneza varstva človekovih pravic v slovenski družbi*. Kranj: Nova univerza, Fakulteta za državne in evropske študije.
- Pezdir, R. (2021). *Vzporedni mehanizem globoke države*. Ljubljana: Podjetniška analitika.
- Ypi, L. (2021). *Free, Coming of Age at the End of History*. London: Allen Lane.

Članek v reviji

- Puhar, A. (2021). *Spomin na neminljivo*. Delo, 18.5.2021, str. 7.